

Хулоса

Ҳамин тавр, илми риёзиро маликаи илмҳо номанд, пас илми таърихро шоҳи илмҳо номидан равоаст. Чӣ тавре, ки дар боло зикр гардид, бештари мутаффакирон иброз доранд, ки таърих илмест, ки гузаштаре меомӯзад, таърих ин бо хотир овардани вақти барнамегардидаи олами ҳастию замони муосир аст. Мо албатта ҷонибдори ин ақида буда, исбот менамоем, ки таърих на “гузаштаре” меомӯзад ва на “вақтро”, балки ягон объектро дар гузашта, яъне инсон ва ҷомеаи инсониро меомӯзад. Илова бар ин, таърих илми асосии шинохти замони муосир низ мебошад. Ҳар қадар агар инсон таърихи худро хуб донанд, ҳамон қадар ба ҳодисаҳои кунунӣ баҳои дуруст дода, ояндаро дуртар дида метавонанд.

Таърих бо ҳамаи хусусияти худ аз олами иҷтимоӣ, ки агар шартан гӯем, бо инъикоси таҳлили замони ҳозира машғул шуда, таҳти ин мафҳум таҳияву пешкаши тарзҳои моделҳои гуногун ва мафҳумҳои кӯмаккунанда бо дарки ҷомеаи мавҷудаи муосир ва инсонии замонавиро дар мадди назар дорад, фарқ мекунад.

Вазифаи муҳими таълими фанни таърих дар мактабҳои миёна аз он иборат аст, ки қонуниятҳои таракқиёти ҷамъияти инсонӣ ба хонандагон чуқуру, ҳаматарафа, бо мисолҳои мушаххас фаҳмонда шавад. Фанни таърих инчунин барои тарбияи миллӣ ва махсусан барои устувории ақида ва ҷаҳонбинию ҷаҳонфаҳмии хонандагон саҳми бузург мебозад. Дар баробари ин таърих инсонро ташаккул медиҳад, тарбия мекунад.

Ташаккулдиҳии ҷаҳонбинии илмӣ дар шароити инкишофи бусуръати илм ва техника, ба меҳнати эҷодӣ омода намудани ҷавонон, аз мактаб инкишоф додани қобилити фикрии хонандагонро талаб мекунад. Мактаб на танҳо барои азхуд кардани асосҳои илми таърихро таъмин менамояд, балки инчунин дар хонандагон малакаи мустақилона фикр ронданро пайдо карда, равшанӣ ва мунтазамии зеҳнии онҳоро густариш медиҳад. Тарбияи тафаккури интиқодӣ, таҳаммул ва тоқатпазирӣ ҳоло шарт ва зарур аст.

Кори таълиму тарбия дар мактаби миёна бо роҳҳои гуногун, ба монанди, дарс, супориши вазифаи хонагӣ, кори мустақилона, семинар, лексия, машғулиятҳои гуногуни беруназсинфӣ ва ғайра ба амал бароварда мешаванд, ки ҳар кадоми онҳо ҳайати

хонандагон, шаклҳои алоқаи байни омӯзгор ва хонандагонро, инчунин аз ҷиҳати хусусияти умумии фаъолияти мустақилонаи хонандагон аз як дигар фарқ мекунад.

Мувофиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи маориф” дар мактабҳои миёнаи ҳамагонӣ шакли дарси синфӣ ташкили таълим, ки хонандагон ба синфҳо тақсим шуда, дар он фаъолияти хонандагону омӯзгор якҷоя суръат мегирад, васеъ истифода бурда мешавад, ки нишонаҳои асосии он аз инҳо иборат мебошад: хонандагони як синф аз ҷиҳати синну сол ва дониш қариб баробаранд, дарс дар синф аз рӯи ҷадвали дарсӣ гузаронида мешавад, ҳар як дарс 45 дақиқа давом мекунад. Барои самаранокии ин тарзи таълиму тарбия аз усулҳои гуногуни таълим ва шаклҳои гуногуни дарс истифода бурдан мумкин аст, интихоби онҳо бо мавзӯъ, мазмун ва мақсади дарс вобаста аст. Дарс шакли асосии таълими фанни таърих мебошад.

Ягонагии таълиму тарбия мақсаду вазифаҳои дарсро муайян мекунад. Ҳар як омӯзгор пеш аз ба дарс даромадан, бояд дар назди худ вазифа гузорад, ки хонандагон дар рафти он бо донишу малакаҳои нав мусаллаҳ гарданд, дар тафаккури онҳо тасаввурот, мафҳумҳои нави таърихӣ ба амал омада, дарси гузаштаро такрор намуда, хонандагон барои дар амал тадбиқ намудани донишҳои ҳосилнамуда, бояд ҳидоят кард.

Омӯзгор дар дарси таърих инчунин хонандагонро ба рӯҳияи худшиносию миллатдӯстӣ, ватандӯстӣ, меҳнатдӯстӣ ва ғайра тарбия намуда, омода сохтани онҳоро ба ҳаёт ва меҳнати самараноки чамъиятӣ баҳри бунёди ҷумҳурии соҳибистиклол ва ба риоя намудани қоидаҳои ахлоқи шаҳрвандӣ ва ҳаёти самараноки чамъиятӣ ҳозир ва омода месозад.

Усулҳои таълим бояд ҳамеша такмил ёфта, сифатан беҳтар гарданд. Дар таълими фанни таърих танҳо аз як усул истифода бурдан ҷои нест, чунки ин нави шахшудаи таълим барои хонандагон дилбазан гардида, минбаъд барои донишандӯзӣ ва инкишофёбии маҳорату малакаи касбии онҳо ҳалалдор мегардад. Устоди фанни таърих бояд нисбати интихоби роҳи усулҳои таълими таърих эҷодкорона назар кунад. Имрӯз истифодабарии усулҳои, ки ҷустуҷӯи эҷодиро талаб доранд, ба монанди усулҳои тадқиқотӣ ва интерактивӣ назар ба усулҳои сифати ахборотдиҳанда ва дониши тайёрдиҳанда матлубтаранд.

Аз ин рӯ, зарур аст, ки таҳлили сарчашмаҳои таърихӣ, маводи рӯзномаҳо, адабиёти бадеӣ, асарҳо ва мақолаҳои илмӣ ва ҳамаи он маводе, ки хонандагонро ба ҷустуҷӯ кардан ҳидоят мекунад, қисми таркибии ҳар як дарси таърих бояд бошад. Натиҷаи ин гуна амал он бояд бошад, ки хонандагон танҳо ба вусъат додани доираи дониши худ маҳдуд нашуда, аз миёни ахбороти илмии зиёд маълумоти барояшон заруриро ҷудо карда тавонанд баъзе усулҳои илмӣ-тадқиқотиро азхуд кунанд.

Дар бобати тарбияи миллии хонандагон инчунин корҳои беруназсинфӣ ва беруназмактабӣ аҳамияти калон доранд. Дар ин кор омӯзгор бояд ба алоқаманд кардани ҳам раванди таълим ва ҳам қори тарбиявӣ ва махсусан ба маъалаи муносибати ҳамаҷониба ба тарбияи насли наврас диққат намуда, сатҳи таъсиррасонии илмӣ ва ғоявӣ таълиму тарбияро баланд бардошта, муваффақ шаванд, ки тарбия ғоявӣ, сиёсӣ, меҳнатӣ ва ахлоқии хонандагон пайваста дар амал тадбиқ карда шавад. Роҳу усулҳои истифодабарии корҳои беруназсинфӣ гуногун буда, чунин шаклҳоро дар худ таҷассум карда метавонанд: маҳфилҳои хонишҳои беруназсинфӣ, экскурсияҳо, ҳафтаҳои таърихӣ, конференсияҳои мактабачагон, озмунҳо, ҷашни идҳои миллий ва ғайраҳо.

Тарбияи миллий дар корҳои беруназсинфӣ бояд ҳаматарафа ба роҳ монда шуда бошанд: баланд бардоштани дараҷаи дониши хонандагон аз ҷанми таърих, ақидаи дурусти илми доштан нисбат ба тараққиёти табиат ва ҷамъият, аз ҷиҳати психологӣ ба ҳаёт ва меҳнат амалан омода будан, тарбия намудани сифатҳои баланди маънавӣ, эстетикӣ, шуурнокии ҷамъиятӣ ва ҳисси гурӯҳӣ аз рӯи қоидаи “Ҳама барои як нафар ва як нафар барои ҳама”, муҳофизати сарват ва боигарии ҷамъиятӣ, инкишофи ҷисмонии шахс ва ғайра. Ҳамаи ин танҳо бо як мақсад – ба ташаккули ҷаҳонбинӣ ва ҷаҳонфаҳмии ҷавонон равона карда шудааст. Албатта, барнома ва китобҳои дарсӣ аз ҷанми таърих дар мактабҳои муосир дар бораи ҷамъияти инсонӣ маълумоти дуруст ва аниқ медиҳанд. Худи воқеаҳои имрӯза барои омӯзгорон имкониятҳои бисёр мусоид фароҳам меорад. Аммо, ақидаҳои дуруст дар тафаккури ҷавонон худ аз худ пайдо намешавад. Ҷаҳонбинию ҷаҳонфаҳмиро бояд дар онҳо тарбия кард. Бечунучаро, азхуд намудани асосҳои илми таърих, дарки қонуниятҳои тараққиёти табиат ва ҷамъияти инсонӣ барои тарбияи ҷаҳонфаҳмии хонандагон заминаи асосие

ба шумор меравад. Тарбия – таъсиррасонии бошууруна, мунтазам ва мақсаднокест, ки он душворӣ ва зиддияти ба амаломадаро ба эътибор мегирад, воситаҳои баргарафсозии онро пайдо менамояд.

Ба ҳамагон маълум аст, ки дар замони муосир зиддияти байни давлатҳои абаркудрати ҷаҳонӣ боз ҳам тезу тунд гардидаанд. Набояд фаромӯш кард, ки ин ва ё он лаҳзаҳои манфии ҳаёти мо низ ба ҷавонон, ки онҳо ҳанӯз ҳам таҷрибаи кофӣ надоранд, таъсир мекунад. Ин вазъият ба зиммаи омӯзгори фанни таърих вазифаи ҷиддӣ ва масъулиятнокеро пеш мегузорад. Онҳо бояд ба хонандагон оқилона ва муллоҳизакорона ёрӣ расонанд, то ки ҷавонон масъалаҳои ҷаҳониро дуруст дарк кунанд ва ҷои худро дар ҳаёт ва мубориза баҳри устувор гардонидани истиқлолияти ватан муайян карда тавонанд.

Инак, дар мактаби миёна таълими фанни таърих ҷиҳати муҳими кори таълимию тарбиявиро ташкил дода, аз омӯзгор санъату кори эҷодиро талаб мекунад. Омӯзгор бо рафтору кирдор ва амали худ бояд дар назди хонандагон намудани ибрат бошад, дониши васеъ, маҳорату истеъдоди баланд, аз ҷиҳати назариявӣ устувор ва ҳамагарафа инкишофёфта бояд бошад. Омӯзгор бояд касби худро дӯст дорад, хонандагонро ба дарс ҳавасманд кунад ва дорои ҳислатҳои баланди инсонӣ бошад.

Омӯзгор дар давоми фаъолияти педагогии худ мунтазам ихтисоси худро такмил дода, бояд худомӯзӣ кунад. Асарҳои илмӣ-таърихӣ, педагогӣ, психологӣ ва услубиро биомӯзад, таҷрибаи пешқадамро дар амал тадбиқ кунад, инчунин дар иттиҳодияҳои методӣ, мактабҳои таҷрибаӣ, курсҳои махсус, семинарҳои кӯтоҳмуддат иштирок кунад. Курс ва семинарҳоро муассисаҳои маҳаллии маориф, утокҳои методии ноҳиявӣ шаҳрӣ ё низомгоҳҳои такмили ихтисос ташкил мекунанд. Инчунин, иштироки омӯзгор дар кори тадқиқотӣ-методӣ оид ба ихтисоси худ барои пешрафти таълиму тарбия таъсири бузург мерасонад. Маҳорати педагогии омӯзгор бояд дар асоси илм равочу раванк ёбад. Аз ин сабаб, масъалаҳои назарияи услуби фанни таърихро аз худ намуда, ба қоида ва қонуниятҳои психологию педагогии раванди омӯзишу тарбия сарфаҳм рафтан яке аз омилҳои муҳими маҳорати касбии омӯзгори навомӯз мебошад.